

A KÖNYVTÁRHASZNÁLAT ÉS A SZAKIRODALOMKUTATÁS OKTATÁSA A BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEMEN

Héberger Károly

Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára

Gyorsan változó korunkra jellemző az információk mennyiségi növekedése, az információhordozók arányainak változása, új információhordozók megjelenése. Minden fajta szakképzés feladatává vált - a korszerű tudásanyag ismertetése és begyakorlása mellett - az új ismeretek befogadása iránti igény felkeltése, s olyan foku önállóságra nevelés, amely lehetővé teszi a szakemberek számára a folyamatosan jelentkező, ma még előre nem is látható, új problémák megoldását. A szakemberek az új ismereteket, a tömegkommunikációs eszközök és a szervezett továbbképzési formák, tanfolyamok, szimpóziumok, konferenciák, szemináriumok mellett, jelenleg - s még várhatóan hosszú ideig - a szakirodalomból szerzik. Nem közömbös tehát, hogy az új szakemberek mennyire járatosak a szakirodalom használatában. Éppen ezért oktatják szerte a világon egyetemeken és főiskolákon a szakirodalom jellegzetességeinek ismertetését és a szakirodalomkutatást.

Hazánkban a 169/1966 /MK 21/ MM sz. miniszteri utasítás kötelezővé tette a műszaki egyetemeken, a tudományegyetemek természettudományi karán, valamint a közgazdász képzésben a szakirodalmi ismeretek oktatását. Mivel egyetemünkön - a Budapesti Műszaki Egyetemen - az egyes karokon az utasítás megjelenése előtt is folyt ez a fajta oktatás, már több mint egy évtizedes oktatási tapasztalatokkal rendelkezünk.

Az oktatás két lépcsőben történik. Az I. évfolyamokon könyvtárhasználati oktatás folyik. Erre elegendő egy bevezető előadás és a könyvtár használatáról szóló nyomtatott tájékoztató. A alaptantárgyak tanulásához nem kutatni kell az irodalomban, hanem a tankönyvek és példatárak között kell eligazodni. A bevezető előadásokkal egyidőben kiállítás rendezünk az I. évfolyamok tankönyveiből és jegyzeteiből. A könyvtárhasználati oktatásra szükség van: bármilyen típusú középiskolából érkeznek a hallgatók, a könyvtár használatában nincs kellő jártasságuk. Problémát jelent pl. a betűrendbe sorolás, a külföldi szerzők neve, a cirill betűk latin betűs átírása; a több szerzős műveket alig találják meg, a szakkatalógust egyáltalán nem ismerik. A tapasztalatokból nyilvánvaló a következtetés, hogy a könyvtárhasználatot már a középiskolában is oktatni és gyakoroltatni kellene.

A felsőbb évfolyamokon, a mérnökképzés céljainak megfelelően, az önálló "problémát megoldó" gondolkodásra való nevelés folyik. E munkának szerves része a szakirodalom kutatása. Tapasztalataink szerint a szakirodalmat nem lehet általában ismertetni, oktatásának meghatározott tárgyhöz, tárgycsoporthoz, végső soron a diplomatervhez illetve a szakdolgozathoz kell kapcsolódnia. A Budapesti Műszaki Egyetem Vegyészmérnöki-, Gépészmérnöki- és Közlekedésmérnöki karán kötelező, a Villamosmérnöki-, Építészmérnöki- és Építőmérnöki karokon pedig fakultatív a szakirodalmi ismeretek tanulása. Konkrét tanszéki feladatok szakirodalmi kutatása folyik a III. évfolyamos vegyész, valamint a közlekedésmérnök hallgatóknál, IV. évfolyamokon pedig az építészmérnök hallgatók ún. komplex tervezési feladatainál. A többi karon a szakirodalmi kutatás a diplomatervhez, a mérnök-tanár képzésben pedig a szakdolgozathoz kapcsolódik.

Az oktatás 2-3 órás előadásból és 6-7 órás, kiscsoportos gyakorlati foglalkozásokból áll. Az előadás áttekintést nyújt a szakirodalom jellegzetességeiről, nevezetesen az információk mennyiségi növekedéséről, a szakirodalom szóródásáról, az információhordozók fajtáiról, ezek tipológiai jellemzőiről, s az egyes szakterületeken alkalmazott szakirodalomkutatási módszerekről. A gyakorlatokon, a szakirodalomkutatás eszközeinek /referálólapok, gyorsindexek, dokumentációs szolgáltatások stb./, egyéni feladatoknak megfelelő használatát gyakorolják. Az adott témához az irodalomkeresés menetét az alábbiak szerint oktatjuk:

1. A téma megfogalmazása
2. Tárgyszavak meghatározása
3. ETO jelzet /jelzetek/ meghatározása
4. Könyvek keresése
 - a/ esetenkénti kutatáshoz
 - aa/ szakkatalógus használata
 - ab/ bibliográfiák használata
 - b/ folyamatos kutatáshoz
 - ba/ referáló folyóiratok
 - bb/ folyamatos bibliográfiák
5. Folyóiratcikkek keresése
 - a/ figyelőcédlák használata
 - b/ referáló folyóiratok használata
 - c/ indexek használata
 - d/ gyorsindexek használata
6. Disszertációk keresése

7. Szabadalmak keresése

- a/ referáló folyóiratban
- b/ szabadalmi osztályok alapján

8. Magyar szabványok keresése

- a/ referáló folyóiratban
- b/ Szabványügyi Hivatalban

9. Prospektusok használata

10. Vállalati, intézeti, kutatási, tanulmányi jelentések felhasználása

11. Kongresszusi anyagok keresése

Külön foglalkozunk a társkönyvtárak szolgáltatásaival, sőt a hallgatók egy részét könyvtárlátogatásra visszük, ahol a szükséges tudnivalókat a helyszínen ismertetjük.

A feladat kettős:

először a kidolgozandó egyetemi feladat irodalomkutatásához a segítségnyújtás /ez megfelel a hallgató elsőrendű érdekeinek/; másodszor az irodalomkutatás általános elveinek, módszereinek és legfontosabb eszközeinek megismertetése, használatuk begyakoroltatása.

A cél az, hogy az új mérnökgeneráció a szakirodalmat rendszeresen használja, a könyvtári tájékoztatási tevékenység fejlődésére a maga igényeivel serkentőleg hasson.

Az oktatáshoz rendelkezésünkre áll egy a könyvtár munkáját bemutató oktatófilm és a szakirodalmi kutatás menetét illusztráló 70 színes diaképből álló sorozat. Egyes fontosabb eszközök /referálólapok, katalógusok/ magyarázatához illusztrációként írásvetítőt alkalmazunk. Bevált az a módszerünk is, hogy a legfontosabb segédeszközöket /könyvek, folyóiratok katalóguscédulája, figyelőkarton, az irodalmi hivatkozás példái stb./ repülőlapos formában a hallgatók megkapják, s ezek segítségével az előadók magyarázatát követni tudják; a későbbi gyakorlati alkalmazásnál pedig példaként felhasználhatják.

Az irodalomkutatás során, a hazai eszközök ismertetése mellett, fontos feladat a külföldi eszközök használatának gyakoroltatása is. E téren sok nehézséggel küzdünk, a hallgatók elégtelen idegen nyelvtudása miatt. Az egyetemi oktatásban ma még nem fordítanak elegendő gondot az idegen nyelvek oktatására. Ez viszont nehezíti a tudománypolitikai irányelvekben megfogalmazott célok megvalósítását.

1974-ben 779 hallgató vett részt a szakirodalmi ismeretek tanulmányozásában és szerzett indexaláírást.

Az oktatáshoz segédkönyvek is készültek. A szakirodalmi kutatás segédkönyvei c. sorozat hét kötetében közel 10 ezer szakirodalmi for-

rásanyag fontosabb adatait és lelőhelyét közöltük. Az adatok mellett az egyes kötetek tartalmazzák az irodalomkutatás ajánlott módszereit, különösen az adatgyűjtés, a rendszerezés, a jegyzetelés technikáját és a publikáláshoz szükséges ismereteket.

A szakirodalmi ismeretek oktatásával kapcsolatban rendszeresen végeztünk kérdőíves felmérést, hogy hallgatónk véleményét az oktatásban hasznosíthassuk. Eddig már több mint ezer kérdőív áll rendelkezésünkre. A hallgatók egyöntetű véleménye, hogy a szakirodalmi ismeretek oktatására szükség van.

A könyvtárban végzendő szervezett irodalomkutatás igénye az oktatók részéről is felvetődött. A miniszteri utasítástól függetlenül kérte néhány oktató, a tudományos diákkörökben dolgozó hallgatók részére irodalomkutatási tanfolyam megindítását. Ezeket a tanfolyamokat minden esetben megtartottuk. Az oktatók többsége elismeri a szakirodalmi ismeretek oktatásának szükségességét. Mégis három karon nem tudják a szükséges óraszámot a tárgy kötelezővé tételéhez a tantervben biztosítani. Fakultativ tárgyként pedig kevesen választják.

Az oktatás értékelésénél megállapítottuk, hogy a szakirodalmi ismeretek oktatása egy évtized alatt mennyit változott, korszerűsödött. Kedvezőnek mondható, hogy az oktatás, nem egyidőben indult meg mind a hat karon. Így lehetőség nyílt arra, hogy a tapasztalatokat folyamatosan hasznosítsuk. Nem tartjuk kielégítőnek a számítógépes tájékoztatás ismertetését. Ez ma még olyan csekély óraszámban folyik, hogy e fontos új témakörben csak az alapismeretek közlése s egy-egy módszer /pl. magnesszalagos tájékoztatás/ bemutatása lehetséges. A begyakorlásra azonban nincs idő, a zárt órakeret miatt az új eljárások /pl. mikrokártya/ ismertetése csupán néhány percre szorítkozhat.

Szólni kell arról is, hogy a szakirodalmi kutatás oktatása az oktatást végző mérnökök számára tulzott megterhelést jelent. Ennek oka, hogy a konkrét feladatok /évközi tervezés, diplomaterv stb./ határidőhöz kötöttek, tehát az irodalomkutatási időszak alatt kell elvégezni az egész évfolyamra szóló tananyag oktatását. A nagylétszámú évfolyamokon a hallgatók 4-5 hétig foglalkoznak irodalomkutatással, de ez a kis csoportokban /5-8 fő/ végzendő gyakorlatok miatt az oktatóknak tulzott megterhelést jelent. Az eddigiek során a szakirodalmi ismeretek oktatását teljes egészében mérnökök végezték. Most azzal kísérletezünk, hogy az egyes inkább könyvtári, mintsem szakmai vonatkozású foglalkozásokat könyvtárosok tartsák, s így csökkentjük a mérnökökre háruló oktatói munkát.

Egyetemünkről egyre több olyan mérnök kerül ki, aki a szakirodalom kutatásának módszereit megismerte. Ma már nem vitatható az az álláspont, hogy azok a szakemberek, akik munkájuk során a szakirodalmat rendszeresen használják, lényegesen magasabb színvonalu munkát végeznek, mint azok, akik a szakirodalmi információkat lebecsülik és a szakirodalom egyre terebélyesedő rengetegében képtelenek eligazodni.

HÉBERGER K.: A könyvtárhasználat és a szakirodalomkutatás oktatása a Budapesti Műszaki Egyetemen

A könyvtárhasználat és a szakirodalomkutatás oktatása már több mint egy évtizede folyik. Az I. évfolyamon könyvtárhasználat, a felsőbb évfolyamokon a szakirodalomkutatás módszereit oktatják. Az oktatás három karon kötelező, három karon pedig fakultatív. 1974-ben 779 hallgató végezte el a szakirodalomkutatási tanfolyamot.

Nehézséget jelent a hallgatók elégtelen idegen nyelvismerete a külföldi irodalomkutatási eszközök használatának gyakoroltatásánál. A tantárgy anyagát folyamatosan korszerűsítik, a kis óraszám azonban korlátozza az új módszerek és eljárások részletesebb ismertetését.

Az oktatáshoz hét segédkönyv készült, amelyekben közel 10 ezer szakirodalmi forrásanyag adatai és lelőhelye található meg, az irodalomkutatási példákon és a szükséges könyvtári ismereteken kívül. Az oktatáshoz egy 25 perces könyvtárhasználati oktatófilm és egy 70 színes diaképből álló sorozat készült, amelyik az irodalomkutatás menetét illusztrálja.

! !

HÉBERGER, K.: Teaching of library use and literature at the Technical University of Budapest

Courses in library use and literature searching were introduced already more than ten years ago. Library use is taught in the first year, methods of the literature searching in the higher years. In three faculties these subjects are compulsory, in other three they are optional. 779 of the students graduating in 1974 attended the courses on literature searching.

The students' insufficient knowledge of foreign languages poses serious problems in the searching of foreign sources. The subject content of the courses are currently updated, the small number of hours restricts, however a more detailed instruction of new methods and processes.

Seven reference books were issued for this training including data and location of about 10 000 information sources, various samples of literature searches and basic knowledge on libraries. An educational film of 25 minutes illustrating library use and a set of 70 slides demonstrating the process of literature searching have been prepared to back up the courses.

! !

ХЕБЕРГЕР, К.: Обучение пользованию библиотекой и поиску литературы в Будапештском политехническом институте

Обучение пользованию библиотекой и поиску литературы продолжается уже более чем 10 лет. На первом курсе преподаются пользование библиотекой, и на высших курсах — методы составления библиографии. Обучение этим предметам в трех факультетах является обязательным, а в трех факультетах является факультативным. В 1974-ом году 779 студентов окончило вышеупомянутый специальный курс.

Трудности возникли в использовании зарубежных библиографических средств, поскольку студенты не владеют в достаточной мере иностранными языками. Материал предмета непрерывно совершенствуется. Однако, низкое количество лекций затрудняет более детальное представление новых методов и способов.

К обучению составлены 7 учебных пособий, содержащих данные и местонахождения почти 10 000 источников, кроме примеров на поиск литературы и кроме необходимых знаний по библиотековедению. При обучении используются 25-минутный фильм о пользовании библиотекой и серия 70 цветных диапозитивов для представления методов поиска литературы.

HÉBERGER, K.: Der Unterricht in der Bibliotheksnutzung und in der Literaturrecherche an der Technischen Universität Budapest

Seit über einem Jahrzehnt ist der Unterricht in der Bibliotheks-
nutzung und in der Literaturrecherche an der Technischen Universität
im Gange. Im I. Semester erhalten die Studenten Anweisung in der Bi-
bliotheksnutzung, in den späteren Jahrgängen werden die Methoden der
Literaturrecherche vorgetragen. Diese Kurse sind an drei Fakultäten
der Universität obligatorisch und an drei Fakultäten wahlfrei.

Von den absolvierenden Studenten nahmen 779 am Studium der Lite-
raturrecherche teil. Schwierigkeiten beim Umgang mit der Hilfsmittel
der fachliterarischen Recherche bereiten die mangelhaften Fremdspra-
chenkenntnisse der Studenten. Die Kurse werden laufend dem zeitgemä-
ßen Stand angepasst, aber die niedrige Stundenzahl setzt der eingehen-
deren Behandlung neuer Methoden und Verfahren Schranken.

Es wurden sieben Hilfsbücher zu diesem Gegenstand herausgegeben,
welche Daten und Fundorte von etwa 10 000 Literaturquellen, sowie Re-
cherchenbeispiele und die Grundzüge der bibliothekarischen Kenntnisse
enthalten. Zur Unterstützung des Unterrichtes wurden ein 25 Minuten
dauernder Lehrfilm über die Bibliotheksnutzung und eine Serie von 70
farbigen Positiven zur Illustrierung des Vorganges der Literaturre-
cherche fertiggestellt.

